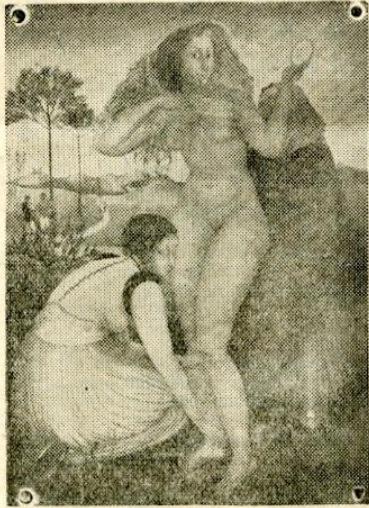

DANAS I SUTRA

O madjarskoj književnosti u Vojvodini

Pre otprilike pet godina u madjarskoj književnosti u Jugoslaviji javili su se novi glasovi, nova strujanja koja su pokrenula tu literaturu, skoro okamenjenu u manirima i metodama književnog stvaranja prvih posleratnih

PORED ČISTOTE NOSI SOBOM PERVERZITET

godina. Otada se u nas oseća svežina, otada je počela naša književnost zaista živeti književnim životom. Preterali bismo tvrdeći da je sadašnje stanje veoma povoljno, da nemamo problema; upravo izgleda da je kod nas sve u najvećem redu ali ispod tankog vela tog mira skrivaju se razna, ponekad suprotna mišljenja i streljenja, postoje nerešeni problemi i neizvršeni zadaci.

Baš zbog svega toga članak našeg uvaženog književnika Jožefa Debrecenija „Madjarska književnost u Vojvodini — danas i sutra“ (Politika, 16. septembar 1955) nije sasvim umesan; mnogo toga je trebalo reći — a on je prečutan a ponešto nije tačno u njegovom prikazu.

Razvitak madjarske književnosti u novoj Jugoslaviji pun je lepih rezultata koje ponekad dolaze u senku zastoja, propusta i neuspaha. To ima svoje uzroke preko kojih se u našim književnim krugovima olako prelazi — kao što je to i sam Debreceni u radio. On kaže da „tu i tamo dolaze do izražaja diletantizam i programatski klišeji“ — ali su od te konstatacije važniji uzroci toga, važnije je da madjarska književnost kod nas zaoštaje u svakom pogledu od onog opštjugoslovenskog nivoa — da ne govorimo o evropskom.

Nije moguće naše pisce razvrstati po nekom „redosledu“ ili je možda to jedini način... Jer grupe, pravci prividno ne postoje. Imamo jedan jedini književni časopis koji ima ulogu da donosi priloge svih naših književnika po nekom omnibus-principu. Lična mišljenja retko dolaze do izražaja jer su polemike izumrle još od pedeset i prve godine, o književnim problemima više se govori (i rešava) izmedju četiri ili šest očiju nego što se

o tome piše. Ako je Debreceni htio da izbegne podelu naših književnika na grupe — učinio je grešku što ih je podelio po generacijama i time nezasluženo zapostavio mlade. Tako je, po redosledu, iza Ervina Šinka, tog književnika evropskog ranga, došao odmah Laslo Gal, „istaknuti pesnik širokog registra i... inventivni satiričar“. Zaista, Gal ima veoma nadahnuto pisanih, modernih pesama od kojih je dosad, nažalost, jedva nekoliko objavio. On je više poznat kao najistaknutiji pesnik one vrste programatske poezije koja bi trebala već da ode u zaborav. O njegovim satirama — koje su ponekad neoriginalne a ponekad pamphletski žučne — bolje je ne govoriti. Zato on i ne može biti „primer najnovijoj generaciji“, i ne može se porebiti sa Šinkom, Majtenjem i Hercegom. O Peteru Lerincu, koga Debreceni uzima za četvrtog po redu madjarskog književnika u Vojvodini, znamo da je više istoričar i sociolog nego književnik što su uostalom najbolje pokazala njegova dela: jedan obiman roman i nekoliko pričevacka. Jožef Šulhof svojim plodnim radom na pozorišnim komadima, romanu i pozorišnoj kritici dao je više popularna dela nego visoka umetnička postiguća. Ištvan Kvazimodo, pisac romana, pozorišnih komada i novela uopšte nije pobudio nadu, kako to tvrdi Debreceni, nego je samo potvrdio mišljenja da je pisac osrednjih kvaliteta, koji se ne može oslobođiti konvencionalnosti. O Ištvanu Lataku treba reći da je nepravedno istaknut: njegove predratne pesme bile su značajne, probudile pažnju ali posle rata su mu dela izgubila umetnički kvalitet. Debreceni ističe da je Latakova „zasluga“ što se „usplamsalo bori protiv gradjanskih skretanja ka idealizmu i protiv larppurlartizma, odvojenog od životne stvarnosti i njegovih lepoti“, a da nije odredio kakva su to „malogradjanska skretanja“ i gde je taj „larppurlartizam“ protiv kojeg se Latak, izgleda, tako uporno borio, ne uspevajući dati ni u poeziji, ni u prozi ničeg umetničkog. Posle Latake i pokojnog Turzoa Debreceni piše o Djordju B. Sabou, skoro užgred, iako on zaslzuje da se uvrsti u prvi red naših književnika. Zatim dolazi na red Imre Čepe, bivši kubikaš, sadašnji pesnik davnoprošlih tema i štimunga. Na kraju Debreceni govori o Endre Levaju, marljivom radniku na polju književnosti koji do sada nije dao i ne obećava da će dati neko delo trajnih umetničkih vrednosti.

Priznajemo Debreceniju da je nemogućno „podrobniye“ raspravljati o mladoj generaciji već i zbog nepotrebnog tračenja prostora za razne Latake i Kvazimoda. Ali se ne može, bar sada i na ovom mestu, ne reći šta za našu književnost znače baš ovi mlađi, medju koje je Debreceni ubro-

jio i davno preminulog Boldižara Benča čiji brat, Mihalj, koji ne spada ni u mlađe ni u početnike, piše i danas; Janoša Galamba, člana „srednje“ generacije, pisca slabih lirske pesama; Janoša Urbana, izrazitog dilektanta, i Antala Zakanja, koji više nije „mlad“ ali je jedan od onih malobrojnih koji kod nas pišu moderne, iskrene i bolne pesme. Drugom prilikom govorićemo o onima koje je Debreceni škrto nabrojao ali koji pretstavljaju pravu današnjicu naše književnosti, o kritičarima Imre Boriju i Ištvanu Balintu, pesnicima Karolju Aču i Ferencu Fehéru, pričevackima Nandoru Majoru i Ištvanu Nemetu, koga je Debreceni neopravdano izostavio pa je mesto njega spomenuo Kalmana Petkovića, reportera i pričevacka, koji boluje od mnogih dečjih bolesti literature, i o drugima. Nažalost, ni ovaj prostor ne dozvoljava analizu i ocenu, samo korekturu. Treba prikazati pravilno ko čini našu današnju književnost, šta se uradilo oko gorućih i nerešenih pitanja kao što je izdavačka delatnost, nedostatak časopisa, književna politika, pravci i grupa medju književnicima itd.

Želeo bih da ispravim još jednu grešku Jožefa Debrecenija koja je proizašla iz njegove skromnosti, želeo bih da kažem nešto o njemu. Pojavu njegove prve posleratne zbirke pesama pozdravio je pisac ovih redova u svoje vreme i podvukao njenu vrednost, naročito s obzirom da je ona unela u našu liriku svežinu i novo. Tada je on pokazao da je jedan od naših najvećih umetnika reči. Njegov roman „Hladni krematorij“ (štampan i na srpskohrvatskom) odlično je delo iz najtežih i sramnih dana ovoga veka, pisano toplo, humano.

Što se tiče perspektive naše književnosti, Debreceni kaže da ona po-

SVAKI NJEN IZRASL ZRAČI . MELANHOLIJOM

kazuje „ohrabrujuću sliku“. Mi smo u tom pogledu skeptici, jer nedostaju najmladji koji bi došli na mesto onih koji su juče bili mlađi a danas su naša prava i savremena literatura.

Laslo TOMAN